

Ярослав Мохун

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового)
рівня кафедри історії України, археології та
спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ТА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У період національного відродження українського народу особливої ваги набули ініціативи окремих державних та духовних лідерів, спрямовані на формування і розвиток національної культурної ідентичності. Серед найвизначніших діячів цього процесу були митрополит Андрей Шептицький та гетьман Павло Скоропадський. Незважаючи на різні ролі в суспільному житті – духовного провідника та державного діяча відповідно – їхня діяльність у сфері освіти та культури має чимало точок перетину, що дозволяє здійснити ґрунтовний порівняльний аналіз.

А. Шептицький розглядав культуру як основу формування національної самосвідомості. Його багатогранна діяльність охоплювала підтримку шкільництва, відкриття народних шкіл, гімназій, ремісничих і господарських навчальних закладів. Він фінансував навчання молоді, надавав стипендії та активно сприяв розвитку освіти серед українського селянства. Значну увагу митрополит приділяв збереженню національної культурної спадщини, підтримуючи художників, письменників, науковців та бібліотеки. Заснування Національного музею у Львові, численні публікації з історії та мистецтва, підтримка україномовної преси – усе це складало фундамент його культурної стратегії. А. Шептицький також ініціював співпрацю між представниками різних конфесій і національностей, вбачаючи в культурі інструмент порозуміння.

У свою чергу, культурна політика Павла Скоропадського в добу Гетьманату була реалізована через структуровану діяльність Міністерства освіти та Віросповідань. Упродовж 1918 р. було засновано численні відділи, відповідальні за охорону пам'яток, розвиток музеїв, формування архівної та бібліотечної інфраструктури. Значний поступ було здійснено у створенні Національної бібліотеки в Києві, куди з різних джерел – приватних зібрань, університетських фондів, громадських бібліотек – надходили рідкісні книги та документи. У межах архівної реформи започатковано формування системи державних архівів – національного та губернських. Гетьманський уряд сприяв реєстрації пам'яток культури, їхній охороні та експедиційній діяльності для

опису культурної спадщини. Особливе значення мала й реформа вищої освіти – при Київській духовній академії відкрито українознавчі кафедри.

Попри відмінність у формах та обставинах діяльності, між А. Шептицьким і П. Скоропадським існують суттєві паралелі. Обидва діячі усвідомлювали роль культури як основи національного буття. Вони прагнули створити інституції, здатні забезпечити довготривалу стійкість національної освіти, науки та мистецтва. Якщо А. Шептицький діяв переважно через церковні, доброчинні та просвітницькі ініціативи, то П. Скоропадський намагався інституалізувати ці процеси через державну адміністрацію. А. Шептицький діяв на території Західної України, де українці перебували під владою Австро-Угорщини, а пізніше – Польщі, тоді як П. Скоропадський мав змогу втілювати культурну політику в умовах незалежної, хоч і короткотривалої, Української Держави.

П. Скоропадський, очоливши Українську Державу в якості гетьмана, і митрополит А. Шептицький, як лідер Греко-Католицької Церкви, уособлювали два взаємопов'язані, проте принципово різні підходи до культурної політики. П. Скоропадський діяв у межах державних інституцій, впроваджуючи культурні реформи на загальнонаціональному рівні: він прагнув створити єдиний український культурно-освітній простір, у якому українська мова та культура отримували б пріоритет і підтримку держави. Саме за його ініціативою було засновано Національну бібліотеку в Києві, розпочато архівну реформу, організовано відділ охорони пам'яток і спрямовано значні ресурси на розвиток музеїв, бібліотек і вищої освіти. Завдяки цьому формувалася інституційна база для зміцнення національної самосвідомості й державної самобутності.

А. Шептицький, своєю чергою, реалізовував культурну політику через церковну структуру, приділяючи особливу увагу духовному та культурному поступу народу. Він не лише реформував богословську освіту – модернізував програми духовних семінарій і гімназій, щоб готувати високоосвічених священників із глибоким розумінням сучасних суспільних викликів, – а й запровадив живу українську мову в богослужінні, тим самим наблизивши церкву до пересічного вірянина й сприявши формуванню національної свідомості на релігійному підґрунті. Окрім того, А. Шептицький активно підтримував культурно-просвітницькі товариства та митців, сприяючи розвитку української літератури, образотворчого мистецтва й театру, а також опікався збереженням та розвитком духовної спадщини: він ініціював заснування Музею українського мистецтва у Львові, долучився до реставрації церковних пам'яток і збирав старовинні ікони, іконостаси, народні твори рукоділля, які стали фундаментом для подальшої наукової роботи та вшанування духовної культури.

Отож, порівнюючи П. Скоропадського та А. Шептицького за критерієм «державна» і «церковна» культурні політики, можна виокремити такі моменти. Скоропадський, як глава держави, здійснював культурну політику через законодавчі акти, фінансування державних установ і створення централізованих інституцій (архівів, бібліотек, музеїв, академічних кафедр), що мала на меті зміцнити українську мову та культуру в офіційному та освітньому середовищі. Шептицький, як духовний наставник, формував культурний простір через розвиток церковної освіти, утвердження української мови в богослужінні, підтримку культурно-просвітницьких товариств і збереження духовної спадщини народу. Хоч їхні інструменти були різними – державні рішення проти церковно-громадських ініціатив, – обидва діячі сприяли утвердженню української національної ідентичності. Вони розуміли важливість освіти та культури для зміцнення нації. П. Скоропадський працював над інституційною цілісністю держави, а А. Шептицький – над глибинним духовним і культурним відродженням народу. Незважаючи на різницю в підходах, їхні зусилля взаємодоповнювали одне одного, формуючи комплексний фундамент для подальшого розвитку української культури й національної свідомості.

Зрештою, обидва діячі заклали важливі підвалини для подальшого розвитку української національної культури. Їхні дії, хоч і різні за масштабом і методами, мали спільну мету – збереження й розвиток української ідентичності у складних історичних умовах. Порівняльний аналіз дозволяє зрозуміти, наскільки вагомою є роль як духовних, так і державних провідників у формуванні культурного ландшафту нації.

Список використаних джерел

1. Франко І. Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм. *Літературно-науковий вісник*. І. Франко. 1904. Т. 28. Кн. 10. С. 1. 28.
2. Шептицька Софія з Фредрів. Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Софія з Фредрів Шептицька. Львів : *Свічадо*, 1994.
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 2201. Оп. 1. Спр. 1194. Арк. 3.
4. ЦДАВО України. Ф. 2201. Оп. 1. Спр. 1232. Арк. 2, 3, 22, 23–29.
5. Державний вісник. № 32. 4 серпня 1918.
6. Державний вісник . № 57. 11 жовтня 1918.
7. ЦДАВО України, ф. 2201, оп. 1, спр. 3 арк. 19.
8. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2 т. Н. Полонська-Василенко – Мюнхен, 1976. Т. 1. 597 с.
9. ЦДАВО України, ф. 2201, оп. 1, спр. 3, арк. 19. 10.

10. Хитра А. Я. Павло Скоропадський у контексті українського монархічного консерватизму. Підприємництво, господарство і право. *Науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2003. № 2. С. 119–122.
11. Хитра А. Я. Павло Скоропадський про основи законотворчості в Українській Державі. А. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 20. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. С. 92–97.
12. Островська Н. Культурно-просвітницька діяльність в Українській державі за часів Гетьманату. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. Вип. 2.: У 2-х ч. Ч. 2. С. 208–210.

Оксана ЯТИЩУК

кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей
історичних наук Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

РОЛЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО У ПОРЯТУНКУ ЄВРЕЇВ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Друга світова війна принесла жахливі трагедії для мільйонів людей. Однією з найбільших гуманітарних катастроф стала Голокост – систематичне винищення євреїв нацистським режимом. У цей страшний період не всі залишалися байдужими. Однією з постатей, яка продемонструвала справжню мужність і християнське милосердя, був митрополит Греко-Католицької Церкви (далі – ГКЦ) Андрей Шептицький, який не був офіційно визнаний Праведником народів світу, але активно рятував євреїв від нацистських переслідувань. Він закликав українців не брати участі в антисемітських акціях, підкреслюючи, що євреї мають спільну історію з українцями та рівні з ними в правах.

Ще до війни А. Шептицький підтримував хороші стосунки з єврейською громадою. Він активно працював над вирішенням міжнаціональних та релігійних конфліктів, володів івритом та ідишем, що забезпечило йому велику повагу серед євреїв [4, с.130]. Митрополит А. Шептицький бачив в сіонізмі спільні риси з українськими націоналістичними ідеями, вважаючи його проявом найвищих принципів людської етики. Він наголошував, що завдяки сіонізму євреї наближаються до українців і відкрито висловлював свою підтримку його прихильникам [4, с.131].